

17.8.2021

EOAK/7922/2020

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Tarkastaja Reima Laakso

NAISVANKIEN SJOITTAMINEN MATKASELLEIHIN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli kahden muun vangin kanssa Oulun vankilan vartijoiden menettelyä ja käytöstä vankeja kohtaan. Kantelussa arvosteltiin myös vankien asuttamista matkasellissä kuukausitolkulla, siivousvälineiden saamista selleihin, liikuntamahdollisuuksien vähäisyyttä ja suunnitelmia vankiloiden muuttamiseksi savuttomiksi. Kantelun mukaan vankien asiointilomakkeilla esittämiin pyyntöihin vastataan hitaasti.

2 SELVITYS

2.1 Alustava selvityspyyntö

Kantelun johdosta Oulun vankilaan lähetettiin alustava selvityspyyntö, jossa todettiin seuraava.

Kolme naisvankia kertoo asuvansa Oulun vankilan matkasellissä ja arvostelee kirjeessään vartijoiden käytöstä, toimintaa ja olosuhteitaan sellissä. Kirje on tiedoiltaan puutteellinen ja varsin yksilöimätön, mutta siinä kerrotun perusteella kantelijat on sijoitettu matkaselliin. Laillisuusvalvonnan kannanottojen ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön esittämien kannanottojen ja määräyksen 19/004/2010 mukaan matkasellejä ei lueta majoitustiloiksi eikä niihin saa majoittaa vankeja pysyvästi.

Pyydän kirjeessä kerrottuun viitaten vankilalta alustavana selvityksenä tiedon kantelijoiden tilanteesta ja sijoituksen kestosta sekä vankilan mahdollisista toimenpiteistä 14.12.2020 mennessä sähköisesti.

2.2 Alustava selvitys

Oulun vankilan johtaja lähetti 14.12.2020 selvityksen (liitteenä), jossa hän totesi, että laillisuusvalvonnan ja Rikosseuraamuslaitoksen (jälj. Rise) kannanottojen ja määräyksen 19/004/2010 mukaan matkasellejä ei lueta majoitustiloiksi eikä niihin saa majoittaa vankeja pysyvästi.

Johtajan selvityksen mukaan oikeusasiamies on aiemmin kiinnittänyt Oulun vankilan johtajan huomiota vankien pitkäaikaiseen asuttamiseen matkasellissä. Tästä johtuen vankilan johtaja on ohjeistanut vastaanoton henkilökuntaa ilmoittamaan viikoittain, mikäli joku vanki on majoittuneena matkaselliin viikkoa pidemmän ajan.

Mikäli yli viikon kestänyt asuttaminen on johtunut vangin matkustusaikatauluista, siitä ei ole tarvinnut ilmoittaa johdolle. Seuranta on suoritettu noin kahden vuoden ajan.

Hämeenlinnan vanhan vankilan sulkemisen jälkeen naisvankien määrä oli noussut Oulun vankilassa ollen selvitystä koskevana ajankohtana 15, siinä kun naisvankipaikkoja on 13.

Johtaja kertoi viestittäneensä useita kertoja Itä- ja Pohjois-Suomen (jälj. Ipra) arviointikeskuksen johtajalle ja aluejohtajalle vankilan naisvankien tilanteesta. Hän kertoi myös pitäneensä asiaa esillä Risen johdon päivillä, johtoryhmän kokouksissa jne. Selvityksessään johtaja mainitsi esimerkkinä kaksi ajankohtaa, jolloin hän oli lähettänyt sähköpostin vankilan naisvankitilanteesta Risen johdolle, Ipran aluejohtajalle ja arviointikeskuksen johtajalle. Sähköposteissa kerrottiin Oulun vankilan vaikeasta naisvankitilanteesta ja pyydettiin apua matkaselliosastolla olevien naisvankien pitkäaikaisasuttamisen lopettamiseksi ja heidän siirtämisekseen muihin vankiloihin asianmukaisiin vankitiloihin.

Selvityksen mukaan useista yhteydenotoista ja naisvankien asian esillä pitämisestä monissa yhteyksissä huolimatta vankilan matkaselleissä jouduttiin edelleen asuttamaan pitkäaikaisesti naisvankeja. Vankila ei johtajan mukaan voi kieltäytyä ottamasta naisvankeja vastaan, eikä voi päättää, mihin vankilaan vangit sijoitetaan.

Selvityksen mukaan tuona ajankohtana pisimmillään matkasellissä naisvankia oli asutettu 25.8.2020 lukien (n. 3½ kk) ja kantelun tehneet naisvangit olivat asuneet pisimmillään 29.10.2020 alkaen.

Vartijoiden tympeästä käytöksestä, epäpätevydestä ja asioiden hoitamatta jättämisestä kerrotun osalta johtaja viittasi palautekyselyihin, joiden mukaan vangit ovat arvioineet Oulun vankilan henkilökunnan ammattitaitoiseksi ja asialliseksi. Johtajan mukaan viime aikoina matkaselliosastolla ja vastaanotto-osastolla on ollut erittäin vilkasta, jonka seurauksena vastaanoton henkilökunnalla on ollut paljon asiakkaita ja asioita hoidettavana. Johtaja piti mahdollisena, että kovassa kiireessä joku asia on voinut unohtua tai jäädä huonolle hoidolle. Hän ei kuitenkaan uskonut, että kyseessä olisi tahallinen asioiden hoitamatta jättäminen eikä pitänyt uskottavana, että esimerkiksi vankien häätö- ja asumisasiota ei hoidettaisi vankilassa, kuten kantelussa esitettiin.

Johtaja kertoi selvitellessä kantelussa esitettyä väitettä, jonka mukaan vangit eivät olleet saaneet tarvittavia siivousvälineitä sellinsä asianmukaiseen siivoamiseen. Johtajan mukaan henkilökunta piti mahdollisena, että vastaanotto-osastolla ei ollut tiedostettu sitä, että naisvankien asuessa pitkäaikaisesti matkasellissä, he tarvitsevat enemmän siivousvälineitä kuin lyhytaikaisesti selleissä asuvat, joiden jäljiltä matkasellit siivoaa puhdistajavanki. Johtaja totesi muistuttavansa vastaanotto-osaston henkilökunnalle siitä, että asianmukaiset siivousvälineet on aina toimitettava niitä pyytävälle vangille. Samalla johtaja pyysi päivittämään osaston siivousvälineet, jotta tarjolla on varmasti riittävä määrä kaikkia perussiivouksessa tarvittavia aineita ja välineitä.

2.3 Selvitys- ja lausuntopyyntö

Oulun vankilan johtajan antaman alustavan selvityksen jälkeen Risen keskushallintoyksikölle lähetettiin 14.12.2020 selvitys- ja lausuntopyyntö.

Keskushallintoyksikkö antoi 4.2.2021 lausuntonsa ja sen liitteenä Risen kehitysjohtajan selvityksen, lpran aluejohtajan ja arviointikeskuksen johtajan selvitykset sekä naisvankiprojektin projektiryhmän lausunto.

Keskushallintoyksikön lausunto kuului seuraavasti.

Kaikkien kantelun johdosta annettujen selvitysten perusteella voidaan todeta, että naisvankipaikkojen yliasutus on pahentunut Hämeenlinnan vanhan vankilan sulkemisen seurauksena ja naisvankien sijoitusmahdollisuudet ovat heikentyneet tilapäisesti entisestään. Ongelmallisin tilanne on Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella. Hämeenlinnan uusi naisvankila on otettu käyttöön marraskuun alussa 2020. Suunnitelmana on aluksi ollut ottaa vankila käyttöön vaiheittain, koska Hämeenlinnan vankilalla ei ollut riittäviä henkilöstöresursseja vankilan kaikkien osastojen avaamiseen. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskus on voinut siirtää naisvankeja Oulun vankilasta sitä mukaan, kun Hämeenlinnan vankilan paikkoja on saatu otettua käyttöön. Naisvankien tilanne tulee valtakunnallisesti kohentumaan vankilan kaikkien vankipaikkojen käyttöönoton myötä.

Oulun vankilan johtajan lähettämiin viesteihin on keskushallintoyksikössä reagoitu ja vastattu kehitysjohtajan selvityksestä ilmenevin tavoin. Kehitysjohtaja on kiirehtinyt Oulun vankilan naisvankien vaikean asuttamistilanteen hoitamista, edellyttänyt nopeita toimia muun muassa Hämeenlinnan vankilan käyttöönoton suhteen ja neuvotellut pääjohtajan kanssa lisäresurssien tarpeesta. Pääjohtaja on 10.11.2020 tehnyt linjauksen, jonka mukaan Länsi-Suomen rikosseuraamusalueelle/Hämeenlinnan vankilalle myönnetään tarvittavat htv-resurssit jo loppuvuodeksi 2020, jotta kaikki uuden vankilan osastot voidaan ottaa käyttöön mahdollisimman pian. Pääjohtajan linjaus on saatettu Rikosseuraamuslaitoksessa sisäisesti tiedoksi, jotta naisvankeja ei asutettaisi matkaselleissä. Lisäksi asian kiireellinen hoitaminen on ollut esillä muun muassa Hämeenlinnan vankilan toimintasuunnitelmaneuvoitteluisissa, viikoittaisissa pandemiakokouksissa ja Hämeenlinnan uuden vankilan suunnittelukokouksissa (Häv-akatemiassa). Kuten kehitysjohtajan selvityksen liitteestä käy ilmi, Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen johtaja Antti Kanerva on 11.12.2020 tiedottanut sähköpostitse, että Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskus voi sijoittaa Hämeenlinnan vankilaan nopealla aikataululla vankeusvankeja erityisesti Oulun vankilan heikosta olosuhteista.

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen johtajan selvityksestä ilmenee, että naisvankipaikkatilannetta on seurattu säännöllisesti

arviointikeskusten johtajien kokouksissa ja valtakunnallisissa vankiluvun tasauskokouksissa. Naisvankipaikkojen riittämättömyydestä on tiedotettu toistuvasti aluejohtajia ja keskushallintoyksikköä. Arviointikeskus voi siirtää vankeja vankiloiden välillä, mutta jos paikkoja ei ole riittävästi, joudutaan yliasutustilanteisiin. Oulun vankilan tilanne on osoitus valtakunnallisesti vaikeasta tilanteesta. Moniin siirtoesityksiin ei ole voitu ryhtyä, koska vaadittavan valvontatason paikkoja ei ole ollut vapaina muuallakaan. Arviointikeskus on toimivallassaan olevin keinoin tukenut Oulun vankilaa vaikeassa naisvankitilanteessa ja omalta osaltaan etsinyt keinoja naisvankien heikon asuttamistilanteen helpottamiseksi. Selvityksen antohetkellä (21.12.2020) Oulun vankilassa ei ole enää ollut naisvankien yliasutusta, koska paikalla on 12 naisvankia ja naisvankipaikkoja on 13.

Toimenpiteet

Naisvankien sijoitteluun ja kohteluun liittyvät ongelmat ovat pääosin olleet Rikosseuraamuslaitoksen tiedossa jo pitkään. Tilanteeseen on suhtauduttu vakavasti ja konkreettisiin toimenpiteisiin on ryhdytty monella tavalla, jopa kiireelliselläkin aikataululla.

Rikosseuraamuslaitos on julkaissut lokakuussa 2020 selvityksen naisvankien olosuhteista, toiminnoista ja turvallisuudesta. Keskeiseksi kehittämiskohteeksi on noussut muun muassa naisvankipaikkojen sijoittelu. Naisvankiselvityksessä on tuotettu useita toimenpide-ehdotuksia naisvankien tilanteen kehittämiseksi Rikosseuraamuslaitoksessa. Toteutuessaan ne mahdollistavat naisvankien kanssa tehtävän työn päivittämisen kansainvälisten suositusten mukaiseksi ja nais erityiset piirteet huomioivaksi.

Rikosseuraamuslaitos on ryhtynyt toteuttamaan, jatkoselvittämään ja kehittämään naisvankiselvityksessä ehdotettuja ratkaisuja ja kehittämistarpeita naisvankien tilanteen parantamiseksi. Joulukuussa 2020 on käynnistetty naisvankiprojektin työryhmä, jonka toimeksiannon kesto on vuoden 2023 loppuun saakka. Projektin keskeinen tavoite on nais erityisen työn osaamisen kehittäminen ja tietoisuuden kasvattaminen koko Rikosseuraamuslaitoksessa. Projektin ensimmäisen vaiheen keskeisenä sisältönä on valmistella 30.3.2021 mennessä esitys naisvankipaikkojen valtakunnallisesta jaosta eli päätös siitä, mihin Rikosseuraamuslaitoksen laitoksiin naisvankeja tullaan sijoittamaan. Projektityöryhmän tarkastelun kohteet, arvioinnissa huomioitavat erityistarpeet ja haasteet ilmenevät tarkemmin selvityksestä.

Lisäksi Rikosseuraamuslaitos ja Poliisihallitus ovat asettaneet yhteisen työryhmän valmistelemaan tutkintavankien vankiloihin sijoittamista sekä vanginkuljetusta koskevan lainsäädännön uudistamista. Työryhmän toimikausi kestää vuoden 2023 loppuun saakka ja kokoonpanoon kuuluu jäsenet tuomioistuimesta ja oikeusministeriöstä. Työryhmässä

tarkastellaan myös kysymystä naistutkintavankien sijoittamisesta. Apulaisoikeusasiamiehen päätöksen EOAK/1626/2018 mukaisesti naistutkintavankien sijoittelussa tulee ottaa huomioon vankien kohtelusta laissa säädetty, kansainväliset suositukset sekä koko rikosprosessin sujuvuus. Kaikki mahdolliset ratkaisut vaativat lisää resursseja, sekä tiloja että henkilökuntaa. Naistutkintavangeille tulee taata lainmukainen kohtelu.

3 RATKAISU

Oulun vankilaan lähettämässäni alustavassa selvityspyynnössä totesin kantelukirjeen olevan tiedoiltaan puutteellinen ja yksilöimätön. Vankilasta saadun selvityksen tietojen perusteella pääosa kirjeessä esitetystä arvostelusta kiistettiin. Katson, ettei minulla ole laillisuusvalvonnan keinoin enemmälti mahdollista tutkia yleisellä tasolla esitettyjä väitteitä.

Pidän oikeansuuntaisena toimenpiteenä ja myönteisenä vankilan selvityksessä kuvattua raportointia laitoksen johdolle pidempään matkasellissä olevista vangeista samoin kuin johtajan kehotusta kiinnittää henkilökunnan huomiota vangeille matkaselliin annettaviin siivousvälineisiin.

Kuten lausunnoista ja selvityksistä ilmeni, niin naisvankien tilanteeseen nyt kantelun kautta käsille tullessa tilanteessa on erityisesti vaikuttanut Hämeenlinnan vankilan alasajo, jonka seurauksena suljetuista naisvankipaikoista tuli pulaa.

Oulun vankilaan tehdyissä oikeusasiamiehen tarkastuksissa on jo aiemmalta ajalta havaintoja pidempiaikaisesta matkaselliin asuttamisesta ja niiden olosuhteista. Todettakoon, että näissä havainnoissa on ollut kyse myös miesvangeista. Esim. ratkaisussaan 3787/4/10 oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on todennut seuraavaa.

Kantelija on ollut neljän kuukauden ajan vankilan vastaanotto-osastolla. Asiassa ei ole selvitetty, millaiset asuinolosuhteet Oulun vankilan vastaanotto-osastolla on. Laillisuusvalvonnassa on vakiintuneesti katsottu, ettei vankeja tule sijoittaa asumaan selleihin, jotka on tarkoitettu vain lyhytaikaiseen sijoittamiseen tietyssä tarkoituksessa ja tietyissä tilanteissa, esimerkiksi eristysosastolle tai niin sanotulle matkaselliosastolle, koska nämä tilat ja osastot eivät yleensä kalustukseltaan, muulta varustukseltaan ja toiminnoiltaan vastaa sitä, mihin tutkintavangeilla ja vangeilla lainsäädännön mukaan on oikeus. Tutkintavangeilla ja vangeilla tulisi asuinsellissään olla muun muassa normaali sellikalustus, mahdollisuus television ja radion seuraamiseen sekä muu tavanomainen asuinsellin varustus.

Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja totesi tarkastuksellaan EOAK/3628/2016 voivansa yhtyä oikeusasiamiehen edellä toteamaan. Em. tarkastuksen pöytäkirjassa todettiin seuraava.

Vastaanotto-osaston betonikalusteiset sellit todettiin karuiksi. Apulaisoikeusasiamies totesi, ettei vankilalla suuren vankimäärän ja vankilan tilojen asettamien rajoitusten vuoksi

ilmeisesti ole juurikaan vaihtoehtoja. Tämä ei vankien kohtelun ja laillisuusvalvonnan näkökulmasta tee kyseiselle osastolle asumaan sijoittamista hyväksyttäväksi. Kyse on osaltaan koko Rikosseuraamuslaitoksen menettelystä ja vastuusta, jos tilanne ei ole yksin vankilan omin toimin ratkaistavissa. Toisaalta vankilalla on mahdollisuus vaikuttaa asiaan mm. osastojen rakenteella. Kaikissa tapauksissa tutkintavankien maakertaan sijoittamisen tulisi olla mahdollisimman lyhytaikaista ja että heidät tulisi siirtää mahdollisimman nopeasti vanhan puolen osastolle, jonne sijoitetaan yhteydenpitorajoitusten piirissä olevia tutkintavankeja.

Nyt käsillä olevan kantelun ja Hämeenlinnan vankilan alasajon naisvankipaikoille aiheuttaman tilanpuutteen osalta minulla ei ole aihetta epäillä, etteikö Oulun vankilan johtaja olisi kaikin käytettävissään olevin keinoin pyrkinyt vaikuttamaan matkaselliin sijoitettujen vankien olosuhteisiin ja sijoittelun keston.

Pidän erittäin myönteisenä naisvankiprojektissa esille nostettuja naisvankien asemaan vaikuttavia havaintoja ja toimenpiteitä sekä poikkihallinnollista viranomaisyhteistyötä. Selvitys- ja lausuntopyyntöni saatujen selvitysten mukaan naisvankien sijoitteluun ja kohteluun liittyvät ongelmat ovat olleet Rikosseuraamuslaitoksen tiedossa jo pitkään. Keskushallintoyksikön mukaan tilanteeseen on suhtauduttu vakavasti ja konkreettisiin toimenpiteisiin on ryhdytty monella tavalla, myös osin kiireellisellä aikataululla.

Tätä taustaa vasten en voi olla korostamatta yhä uudelleen matkasellitilojen luonnetta tilapäisenä ja lyhytaikaisena sijoituspaikkana vangeille. Kun ilmeisesti Hämeenlinnan vankilan sulkemisen tiedettiin huomattavasti vähentävän naisvankien suljettujen vankipaikkojen määrää, herää kysymys, olisiko sellaisia ennakoivia toimenpiteitä ollut tehtävissä, joilla olisi ollut vältettävissä Oulun vankilan johtajan selvityksessään kertoma naisvangin 3½ kuukauden pituinen sijoitus matkaselliin?

Oulun vankilan johtajan puhelimitse 16.8.2021 esimerkkinä vankien sijoittelun haasteellisuudesta kertoman mukaan poliisin toimittamana vankilaan oli saapunut viisi naispuolista tutkintavankia, joille oli asetettu yhteydenpitorajoituksia. Heidän sijoittamisensa laitoksen tiloihin, ilman että toimittaisiin matkaselliin asuttamisen osalta vastoin Risen määräystä ja laillisuusvalvojan kannanottoja, on käsittääkseni jokseenkin mahdotonta.

Käsitykseni mukaan edellä kerrottu korostaa edelleen naisvankipaikkojen määrän, kohdentamisen ja säilytystilojen olosuhteiden reaaliaikaisen arvioinnin tärkeyttä jatkossakin myös Hämeenlinnan vankilan saavutettua täyden käyttökapasiteettinsa.

Keskushallintoyksikön saatettua lausuntonsa tiedoksi asiassa kuulluille tahoille tiedoksi, kantelussa ja selvityksissä kerrottu ei antanut minulle edellä toteamani lisäksi aihetta muihin toimenpiteisiin.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni kuitenkin Rikosseuraamuslaitoksen resursseista vastaavalle oikeusministeriölle tiedoksi.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3 esittämäni matkaselliin sijoittamisesta Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle.

Lähetän kopion päätöksestäni myös Oulun vankilalle.

Pyydän kantelijaa saattamaan tämän päätöksen parhaaksi katsomallaan tavalla muiden kantelun allekirjoittaneiden tietoon.